

Sámekonferánsa Roavvejárggas 2008 - julggáštus

Sámiid 19. konfereansa, mii ovddasta Sámiráđi miellahttoorganisašuvvnaid Suomas, Norggas, Ruoššas ja Ruočas, čoahkkánan Roavvenjárii golggoamánu 29-31 b. 2008:

Geardduha ahte mii sámit leat sierra álbmot, eai ge riikarájit galgga botket min álbmoga oktavuoda;

Deattuha, ahte Sámi álbmot leat ássan iežas árbevirolaš ruovttoeatnamiin – Sámis – áiggiid čađa ja guhká ovdal nášuvnnalaš riikarájiid;

Deattuha dan agibeavivi geavaheapmi árbevirolaš guovlluin, mii leat ovddidan rikkis, ealli ja geažotáiggi ovdanahtti kultuvrra, erenomáš sámi álbmogii

Deattuha vel ahte lea dát kultuvra mii merošta Sámiid álbmogiin ja addá midjiide oktasaš identitehta, ja ahte stáhtain lea geatnegašvuohta árvvus atnit Sámi álbmoga vuoigatvuođa sierra kultuvrii, gillii ja identitehtii ja galget doaimmalaččat bargat eastin dihte visot assimilerenvugiid ja buoridit bohtosiid dološ vearrodaguin;

Deattuha ahte min historjjá, kultuvra ja árbevierut oahpahit min eallit harmonias ja bistevaččat ja heivehit iežamet molssašuvvi birrasa eavttuide;

Geardduha, ahte Sámi álbmogis lea riekti iešmearrideapmái, ja dasa gullo riekti mearridit min ekonomalaš ja sosiála ovdaneamis, man ládje min kultuvra joatká leat ealli ja olles áiggi buoriduvvon;

Geardduha vel iešmearrideami vuodul, Sámi álbmogiin lea vuoigatvuohta geavahit iežas luonddoriggodagaid nu go ieš háliida ja álbmogis ii sáhte makkárga oktavuodas rivvet birgenlági vuodu;

Muittuha ahte Sámi álbmogis, iešmearrideaddji vuoigatvuođa vuodul, lea vuoigatvuohta doalahit ja nannet min sierra politihkalaš, lágalaš, ekonomalaš, sosiálalaš ja kultuvrralaš ásahusaid;

Deattuha erenomážit, ahte árbevirolaš ealáhusat ja min eatnamiid, čáziid, masa gullo maid mearračáhci, ja luondduriggodagaid geavahus leat dehálaš oasit Sámi kultuvrras ja identitehtas;

Deattuha ahte Sámi álbmogis lea riekti ásahit ja hálddašit iežas oahpáhusa vuogádagaid ja ásahusaid, addit mánáideamet ja nuoraideamet oahpahusa iežamet gillii ja gielas, dan vuogi mielde mii lea heivvolaš min kultuvrralaš oahpahus ja oahpaheami vugiid mielde;

Deattuha vel nissoniid ja boarrásiid dehálaš saji Sámi kultuvrralaš barggaid ja máhtu hálddašeaddjin ja oahpaheaddjin;

Deattuha ahte Sámegielas lea erenomáš kultuvrralaš, historjjálaš ja ekologalaš diehtu, mii addá dárkilis ipmárdusa guovllulaš šattuide, ekologalaš gaskavuodaide ja ekosystema dynamihkii min ruoktoeatnamis;

Bures váldá vuostá ON válđočoahkkima álgoálbmogiid vuoigatvuođaid julggáštusa dohkkeheami mii sisdoallá vuolimus universala standarda eamiálbmogiid – maiddái Sámi álbmoga vuoigatvuođaide, ja dán Julggáštusa ja Davviriikalaš Sámekonvenšuvnna vehkiin cealkit min oktavuodas čuovvuvazža:

Eanan, čáhci – mearračáhci maid - luondduriggodagat ja iešmearrideapmi

1. Geavahettiin árbevirolaš ruoktoeatnamiiddis áiggiid čađa, Sámi álbmot lea ásahan oamásteami ja geavahanrievtti eatnamiidda ja luondduriggodagaide. Stáhtat fertejit dohkkehit dán rievtti, ja doaimmalaččat geavahišgoahit dan nášuvnnalaš lágain ja njuolggádusain. Dán rievtti ii oaččo eastit riikarájiiguin mat otne juhket Sámi;

2. Doaladettiin iežaset sierra álbmogin sin árbevirolaš guovllus, Sámi álbmogis lea vel vuoigatvuohta iešmearrideapmái, mii siskilda vuoigatvuođa ieš mearridit iežas eatnama ja luondduriggodagaid badjel, stáhtain lea geatnegasvuohta bidjat johtui beaktillis doaimmaid sihkkarastit Sámi iešmearrideami dievaslaš ollášuvvama. Sámi álbmot dáhttu geavahit dán vuoigatvuođa dálá stáhtaid rájiid siste.

3. Sámi álbmogis lea riekti sealluhit ja ovddidit min politihkalaš, ekonomalaš ja sosiála vuogádagaid ja ásahusaid, nu ahte leat oadjebasat iežamet vugiiguin birget ja ovdanit, ja ahte beassat bargat visot min árbevirolaš ja eará ekonomalaš doaimmaid. Sámi árbevirolaš ealáhusat ja eará kultuvrralaš eatnamiid ja luondduriggodagaid geavaheapmi lea vuodđun Sámi kultuvrra seilluheamis ja ovdaneamis. Stáhtat galget bargat doaimmalaččat sihkkarastit daid rivttiid.

Sámi boazodoalu vuodđun lea árbevirolaš diehtu ja dáidu. Sámi boazodollui galgá dorvvastuvvot vuoigatvuođalaš sajádat njealji riikka lánkaásahemiin ja dasa galgá addot vejolašvuohta dinet ja doaibmat iešráđálaččat. Sápmelaččaid árbevirolaš boazodoallu lea erenoamáš sámiid siskkáldas ja guovddáš kultuvrralaš osiid guoddi, ja dan sierraláganis árbevirolaš doaibmanvuogit galget dorvvastuvvot iešguđet riikka lágaiguin. Vai dát vuoigatvuohta ollášuvvá beaktilit, galget Suoma ja Ruošša Federašuvnna dohkkehit boazodoalu Sámi álbmoga oktovoigatvuohtan sámiid árbevirolaš ássanguovlluin.

4. Ruošša Federašuvdna galgá ásahit Sámi parlameantta maiddá Ruošša beallái Sámi.

5. Stáhta eiseváldit ja priváhta biras ferte ráđđehallat ja ovttasbargat buori luohttamušain daid Sámi báikegottiin ja ovddasteaddji ásahusaiguin maidda váikkuhusat čuhcet, ja sii fertejit oažžut sámiin diehtomielat ovddalgihtii miehtama ovdal go nannejit ja geavahišgohtet lágalaš dahje hálddahušlaš daguid dahje servet doaimmaide mat soitet váikkuhit midjiide. Árvvus atnimis dán rievtti lea erenomáš dehálaš industriija doaimmaid oktavođain main lea potenciála dagahit stuorra vahágiid lundui ja dearvvašvuhtii, nugo uranium ja thirium ruvkkeoaibma.

6. Stáhtat galget sihkkarastit ruhtadeami Sámi iešmearrideapmái, dasa gullá sihkkarastit Sámiide vuoiggalaš ja dohkkehahtti oasi vuoittuin iešguđetlágán industriijalaš doaimmain Sámi guovlluin, dasa gullet maid oljjut, gássat ja ruvkkit. Stáhtat fertejit bajásdoallat Sámi ovddastanorgánaide lasi ruđalaš doarjaga – beroškeahtta dálá buhtadusvuogádagain daid dáláš bahkkemiin (omd. Samefoanda) – nu ahte Sámi álbmogis lea vejolašvuohta ovddidit dohkálaš ja strategalaš vástádusaid dan lassánan industriija doaimmaide. Dakkár buhtadus bohtá maid oassái buhtadit Sámiide ovdal dáhpáhuvvan luondduriggodagaid eretfievrridemiid Sámi árbevirolaš guovlluin, mat leat váldon sámiid dohkkeheami haga dahje vuoittuid juogekeahtta sámiide.

7. Diggeáššit mat gusket Sámi rivttiide eatnamiidda nugo eatnamiidda rádje proseassain fertejit árvvusatnit ja dohkkehit ahte Sámi árbevirolaš eanangeavaheamit dávjá eai leat guođđán bistevas mearkkaid luondui. Jus lea riidu Sámi ja eahpe-Sámi lágaid, njuolggadusaid ja soahpamušaid gaskkas, de Sámi oainnus galgá leat ovdavuoigatvuohta. Stáhtain lea geatnegasvuohta doarjut Sámiide dohkálaš ruhtadeami, sihkkarastit vuoiggalaš ja rievttis proseassa áššiide mat gusket Sámi rivttiide eatnamiidda.

8. Stáhtat fertejit ásahit/guorahallat nášuvnnalaš luonddoláhkaásahusaid vai luonddu ja sosiála váikkuhusárvoštallamat evttohuvvon luondduriggodagaid ávkkástallamis Sámis leat váldon gaskariikkalaš standarda jelgii, nugo dát leat ovddiduvvon Máilmmi bánkkus (World Bank), IFC:s, ja čuvvot Akwé Kon njuolggadusaid (Akwé Kon Guidelines).

9. Stáhtat fertejit čielggadit nášuvnnalaš plánen láhkaásahemiid nu ahte dat lassánan industriija ovdaneami váikkuhusat Sámi servodagaide leat váldon vuhtii strategalaš plánemis báikkálaš, guovllulaš ja riikka dásis. Dasa lassin, stáhtat fertejit koordineret rádjerastildeaddji plánemiid nu ahte lassánan industriija ovdaneami váikkuhusaid olles Sámi ruovttoeatnamis sáhtta ollislaččat árvvoštallat ja doaimmahit ovttas Sámi ovddasteaddji organaiguin.

10. Stáhtáid dálkkádatrievdádus heivehanstrategiat fertejit maid vuođđuduvvat Sámi árbedieđu ala ja dohkkehit daid seamma árvosažžan go earáge dutkamiid.

11. Geahččaleamit unnidit dálkkádatrievdamiid bohtosiid, dakkáriid dego bieggamilluid huksemiid ii oaččo geavahit ággan ávkkástallat lasi Sámi árbevirolaš guovlluin, min miediheami haga.

12. Sámi álbmogii ferte luohttit hálddašit boraspireáššiid iežaset árbevirolaš guovlluin;

Kultuvrralaš árbi

13. Sámi álbmogis lea vuoigatvuohta oamastit iežaset ávnnaslaš ja oaidnemeahttun kulturárbbiset, hálddašit ja ovddánahttit dan, maddái dasa gullevas genehtalaš resurssaid, árbemáhtu ja árbevirolaš kultuvrralaš ovdanbuktimiid. Stáhtat galget váldit vuhtii dán vuoigatvuođa, ja ollášuhttigoahit dan nášuvnnalaš lágaid ja njuolggadusaid bokte. Dakkár láhkaásahemiiguin mearriduvvo Sámi kultuvrralaš árbbi viidodat, ja dalán

go oktage gii ii leat sápmelaš sihtá ávkkástallat osiid sámi kultuvrralaš árbbis, son galgá rávvejuvvot váldit oktavuoda sámiid iežaset ásahusaide. Ovddidan dihte dán rievtti, stáhtat galget sihkkarastit ahte sin iežas ja priváhta fitnodagaid doaimmat galget čađahuvvot duššefal dárkilis guorahallamiid maŋŋá das mo dat váikkuhit kultuvrralaš árbái.

14. Priváhta sektor galgá maiddái árvvosátnit Sámi álbmoga oamastanrievtti iežas kultuvrii, eaige galgga geavahit Sámi kultuvrralaš osiid almmá Sámi álbmoga friddja ja diehtomielat ovddalgihtii miehtama. Priváhta sektor, oktan turismaindustriijain, galgá erenomážit garvit bilkideamis Sámi kultuvrra, danin go dat dagaha oktasaš uhkádusa sámi kultuvrralaš identitehtii, ja lea erenomáš heittot Sámi nuoraide.

15. Jurddan ii leat sirret áibbas ollásit Sámi kultuvrra. Sámit leat čavlat juohkit ollu osiid iežamet kultuvrras, nu guhká go mii leat dihtomielas mieđihan dakkár juohkima ja ahte dat lea min oainnu jelgii.

16. Sámi kultuvrralaš árbi lea ealli kultuvra ja gávdno ovddimus Sámi álbmoga árbevirolaš eallimis ja eatnamiid ja luondduriggodagaid geavaheamis. Stáhtat galget árvvus atnit dán geavaheami ja ahte ná Sámi árbevirolaš eatnamiid vuodđodoaimmaid sáhtá sealluhit ja ovdánahttit.

17. Doaimmain mat suodjalit Sámi kultuvrralaš árbbi galget árvvus átnit ahte Sámi kultuvra lea ealli, dehálaš oassi Sámi identitehtas. Lea vuosttažin ja eanemusat kultuvrralaš nákca, ja dat ii galgga goassege bissehuvvot mange sierra áigodahkii.

18. Dehálaš oasit Sámi kultuvrralaš árbbis gullet Sámi álbmogii oktasažžan. Dat mearkkaša, ii oktage sámi ovddasteaddji ásahus sáhte dušše ovtta bealis mearridit dakkár osiin Sámi kultuvrralaš árbbis jearatkeahtá olles sámi álbmogis.

19. Turisma industriija ii galgga govvidit Sámi kultuvrralaš eatnama dakkárin, mii ii doala deaivása duohtavuodain. Ii oaččo mangeládje dahkat stereotiipa gova sámi kultuvrras, muhto árvvos atnit ahte sámit leat álbmot ja ii kommersiella buvttadat. Sámi kultuvra galgá ovddimusat ja buoremusat ovdanbuktot ealli báikkálaš sámi servodagain iige museain.

20. Sámi árbevirolaš gávttit – iešguhtege hámiin – lea dehálaš oassin sámi álbmoga oktasaš identitehtas ja ovttat olbmo identitehtas. Danin eai galgga sámi álbmoga olggo beali olbmot goassege geavahit ja rihkkut Sámi vuogádagaid dahje njuolggadusaid. Turismaindustriija, erenomážit Suomas, ferte dakkaviđe bissehit Sámi árbevirolaš gávtti boasttogeavaheami.

21. Stáhtat ja daid kultuvrralaš ásahusat, nugo museat, fertejit diehtit ja duodaštit čiegus, bassi ja vuoiŋgalaš ja kultuvrralaš mearkašumiid Sámi biergasiin mat sin vuorkkain leat, nugo jearahallamat Sámi muitalusain, árbevirolaš musihkas j.n.a. Dakkár objeavttat gávdnojit ain sin vuorkkain ja galggalivčče addot ruovttoluotta Sámiid gáibadusaid vuodul. Jus objeavttat bissot sin vuorkkain, de fertejit vuosehuvvot kultuvrralaš dohkálaš vugiiguin, mat čuvvot Sámi álbmoga norbmaid dakkár objeavttaide.

22. Go oasis sámi kultuvrras leat geavahuvvon kommersiála ulbmiliidda, sámiin galgá leat vuoigatvuohta juohkit vuoittu dakkár doaimmain.

23. Stáhtat sáhttet oahppat ollu Sámi kultuvrras, erenomážit luonddu ja biras-hálddahusa oktavuodas. Árbevirolaš máhttu ja oarjjemáilmmi dutkan galgaba leat seammá árvvosaččat go galgá njuolggadusaid, lágaid ja mearrádusaid hápmet eanan- ja luonddoriggodagaid hálddašeamis.

24. Sámezielain lea sierranas kultuvrralaš, historjjálaš ja ekologalaš dieđut, mat muitalit stuorra ipmárdusa guovlluid šattuain, ekologalaš oktavuodain ja ekosystemaid dynamihkkas Sámis. Danin stáhtat fertejit addit vejolašvuođa Sámi álbmogii seailluhit ja ovddidit sámezielaid, ja maid daid uhcit gielaid ja suopmaniid, mii lea eaktun seailluhit Sámi árbevirolaš máhtu ja eará osiid Sámi kultuvrralaš árbbis. Seamme ulbmiliin, stáhtat fertejit maiddái váldit ovddasvástadusa sihkkarastit ahte gávdnojit doaibmaruđat sámiide seailluhit ja ráhkadit iežaset oahppolágadusaid.

25. Sámi álbmoga riekti geavahit giela ja doalvut giela boahtte buolvvaide ferte dohkkehuvvot ja doaimmalaččat duohtan dahkkot stáhtaid bealis. Sámegiella galgá dohkkehuvvot almmolaš giellan olles Sámi guovllus. Sápmelaš mánát ja nuorat fertejit oažžut oahpahusa sámezielas ja samegiela birra, dakkár vugiin mii lea heivehuvvon sin kultuvrralaš duogážiin ja mii dahká nuoraide vejolažžan bistevaččat leat mielde sámi árbevirolaš ealáhusain.

Ollásuhttin

26. Stáhtain lea geatnegašvuohta addit sámiide resurssaid nu ahte visot vuoigatvuođat mat leat dán julggaštusa siste sáhttet buoremus vuogi mielde duohtan dahkkot, nu jođánit go vejolaš.

27. Duohtan dahkan vuoigatvuođaid dán julggaštusas, Suopma, Norga ja Ruotŋa fertejit dohkkehit Davviriikalaš Sámekonvenšuvnna. Dát riikkat fertejit maddái, ovttas Sámi ovddasteddjiiguin, gávdnat čovdosiid movt vuoigatvuođat Sámekonvenšuvnnas sáhttet maddái duohtan dahkkot Ruošša bealde Sámis. Suopma, Ruošša ja Ruotŋa fertejit dohkkehit ILO konvenšuvnna nummir 169. Norga ferte guorrasit iežas lohpadusaide.

* * * *

Sámiráđi miellahttoorganisašuvnnat duođastit miellahttovuođa Sámiráđđái, go dohkkehit dán julggaštusa iežaset alimus ovddasteaddji orgánaid bokte.